

ऋजिश्वा भारद्वाजः। विश्वे देवाः। त्रिष्टुप्।

हुवे वो देवीमदितिं नमोभिर्मृळीकाय वरुणं मित्रमग्निम्।

अभिक्षदामर्यमणं सुशेवं त्रातृन्देवान्सवितारं भगं च॥ ६.०५०.०१

देवीम्- देवताम्। अदितिम्- अखण्डप्रकृतिम्। नमोभिः- वन्दनैः। वरुणम्- ऋताधिदैवतम्।

मित्रम्- स्नेहाधिदैवतम्। अग्निम्- क्रत्वधिदैवतम्। अभिक्षदाम्- अभिक्षत्तारं। क्षदिर्हिंसा।

शत्रुहिंसकम्। अर्यमणम्- सौशील्याधिदैवतम्। सुशेवम्- सुसुखम्। सवितारम्- प्रेरणाधिदैवतम्।

भगम्- सौभाग्याधिदैवतम्। च। त्रातृन्- रक्षकान्। देवान्। वः- युष्मान्। मृळीकाय-

आनन्दाय। हुवे- आह्वये॥१॥

सुज्योतिषः सूर्यं दक्षपितृननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान्।

द्विजन्मानो य ऋतसापः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः॥ ६.०५०.०२

सुमहः- महात्मन्। सूर्यं। सुज्योतिषः- सुप्रकाशान्। दक्षपितृन्- सामर्थ्यपालकान्। देवान्।

अनागास्त्वे- अनपराधत्वे। वीहि- कामय। ये। द्विजन्मानः- द्यावापृथिव्योर्जायमानाः।

ऋतसापः- ऋतस्पर्शिनः। सत्याः। स्वर्वन्तः- स्वर्गवन्तः। यजताः- पूज्याः। अग्निजिह्वाः-

अग्निद्वारा हव्यग्राहकाः। तान् वीहि॥२॥

उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद्रौदसी शरणं सुषुम्ने।

महस्करथो वरिवो यथा नोऽस्मे क्षयाय धिषणे अनेहः॥ ६.०५०.०३

उत- अपि च। द्यावापृथिवी- हे द्यावापृथिव्यौ। उरु- विस्तीर्णम्। क्षत्रम्। कुरुतम्। रोदसी- हे

द्यावापृथिव्यौ। सुषुम्ने- सुसुखे। बृहत्- महत्। शरणम्- सदनम्। कुरुतम्। धिषणे- धरित्र्यौ।

अनेहः- अपापम्। महः- महत्। वरिवः- श्रेष्ठम्। यथा भवति तथा। नः- अस्मभ्यम्। क्षयाय-

निवासाय। करथः- कुरुतम्॥३॥

आ नौ रुद्रस्य सूनवौ नमन्तामद्या हूतासो वसवोऽधृष्टाः।

यदीमर्भे महति वा हितासौ बाधे मरुतो अह्वाम देवान्॥ ६.०५०.०४

यत्- यदा। अर्भे- अल्पे। महति- अनल्पे। वा। बाधे- कष्टे। हितासः- निहिताः स्थिता वयम्।
देवान्। मरुतः। अह्वाम- आह्वयामः। तदा। रुद्रस्य- द्रवणाधिदैवतस्य। सूनवः- पुत्रा मरुतः
प्राणविशेषाः। अद्य- इदानीम्। हूतासः- आहूताः। वसवः- शरण्याः। अधृष्टाः- अप्रधृष्टाः। नः-
अस्मभ्यम्। आ नमन्ताम्- आनता भवन्तु ॥४॥

मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिषक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा।

श्रुत्वा हवँ मरुतो यद्ध याथ भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रविक्ते॥ ६.०५०.०५

रोदसी- वाक्। विद्युद्वा। देवी। येषु। मिम्यक्ष- सङ्गच्छती। अभ्यर्धयज्वा- समृद्धदाता। अभ्यर्धयन्
यजतीति यास्कः। पूषा- पोषकः सूर्यः। सिषक्ति- यान् सेवते। तादृशाः। मरुतः- वाताः
प्राणविशेषाः। हवम्- आह्वानम्। श्रुत्वा। यत्- यदा। याथ- आगच्छथ। तदा। प्रविक्ते- पृथक्कृते।
अध्वनि- मार्गे। भूम- भूतजातानि। रेजन्ते- कम्पन्ते॥५॥

अभि त्यं वीरं गिर्वणसमर्चन्द्रं ब्रह्मणा जरितर्नवेन।

श्रवदिद्धवमुप च स्तवानो रासद्वाजौ उप महो गृणानः॥ ६.०५०.०६

त्यम्- तम्। वीरम्। गिर्वणसम्- श्रुतिसम्भजनीयम्। इन्द्रम्- परमेश्वरम्। जरितः- स्तोतः।
नवेन- अभिनवेन। ब्रह्मणा- मन्त्रेण। अभि- आभिमुख्येन। अर्च- पूजय। स्तवानः- स्तुतः।
हवम्-अस्मदाह्वानम्। उप श्रवत्- उपशृणोतु। गृणानः- स्तुतः सन्। महः- महान्ति। वाजान्-
अन्नानि। उपरासत्- प्रदद्यात्॥६॥

ओमानमापो मानुषीरमृक्तं धातं तोकाय तनयाय शं योः।

यूयं हि ष्ठा भिषजौ मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः॥ ६.०५०.०७

आपः- हे उदकानि । हे आधारशक्तिप्रवाहाः । मानुषीः- हे मनुष्यहिताः । ओमानम्- रक्षकम् ।
अमृक्तम्- अहिंसितम् । शम्- मनःप्रशमनम् । योः- अशान्तिपृथक्करणम् । तोकाय तनयाय-
धर्मसन्ततये । धात- यच्छत । यूयम् । भिषजः- आरोग्यदाः । मातृतमाः- अतिशयेन जनन्यः ।
स्थ- भवथ । हि- खलु । विश्वस्य- सर्वस्य । स्थातुः जगतः- स्थावरजङ्गमस्य । जनित्रीः- जनन्यो
भवथ ॥७॥

आ नो देवः सविता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजुतो जगम्यात् ।
यो दत्रवाँ उषसो न प्रतीकं व्यूणुते दाशुषे वार्याणि ॥ ६.०५०.०८
यः । दत्रवान्- दानशीलः । उषसो न प्रतीकम्- प्रभातप्रकाशः । दाशुषे- दात्रे । वार्याणि- श्रेष्ठानि ।
व्यूणुते- प्रकाशयति । देवः- स द्योतमानः । सविता- प्रेरकः सूर्यः । त्रायमाणः- रक्षकः ।
हिरण्यपाणिः- सुवर्णपाणिः । यजतः- पूज्यः । जगम्यात्- आगच्छतु ॥८॥

उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः ।
स्यामहं ते सदमिद्रातौ तव स्यामग्नेऽवसा सुवीरः ॥ ६.०५०.०९
उत- अपि च । त्वम् । सहसः सूनो- शाक्त । नः- अस्मदर्थम् । अद्य- इदानीम् । देवान् । अस्मिन्-
एतस्मिन् । अध्वरे- ध्वररहितकर्मणि । आ ववृत्याः- आवर्तय । सदमित्- सदैव । ते- तव । रातौ-
दाने । अहम् । स्याम्- भवेयम् । अग्ने । तव- ते । अवसा- रक्षया । सुवीरः । स्याम्- भवेयम् ॥९॥

उत त्या मे हवमा जगम्यातं नासत्या धीभिर्युवमङ्ग विप्रा ।
अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूर्वतं नरा दुरितादभीकै ॥ ६.०५०.१०
उत- अपि च । त्या- तौ । युवम्- युवाम् । नासत्या- सत्यस्वरूपौ । विप्रा- मेधाविनौ । धीभिः ।
मे- मम । हवम्- आह्वानम् । जगम्यातम्- आगच्छतम् । महः- महतः । तमसः- अन्धकारात् ।
अत्रिम्- अग्न्युपासकमस्मदाचार्यम् । अमुमुक्तम्- मोचितवन्तौ । न- इव । नरा- नेतारौ । अभीके-
वृत्रजनितयुद्धे । दुरितात्- अघात् । तूर्वतम्- नस्तारयतम् ॥१०॥

ते नो रायो द्युमतो वाजवतो दातारो भूत नृवतः पुरुक्षोः।

दशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मृळता च देवाः ॥ ६.०५०.११

ते- अमी मरुतः। नः- अस्मभ्यम्। द्युमतः- दीप्तिमतः। वाजवतः- अन्नवतः। नृवतः- वीरवतः।

पुरुक्षोः- बहुभिः कीर्तनीयस्य। रायः- दानयोग्यधनस्य। दातारः। भूत- भवत। दशस्यन्तः-

यच्छन्तः। दिव्याः- दिविजाः। पार्थिवासः- भौमाः। गोजाताः- रश्मिजाः। अप्याः- उदकजाः।

चैतन्यजाः प्रकृतिजा इति भावः। देवाः- मरुतः। मृळत- सुखयत ॥११॥

ते नो रुद्रः सरस्वती सजोषा मीळुष्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः।

ऋभुक्षा वाजो दैव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः ॥ ६.०५०.१२

रुद्रः- वेगाधिदेवता। सरस्वती- रसचोदनाधिदेवता। विष्णुः- सर्वव्यापनशीलोन्तर्यामी पुरुषः।

वायुः- प्राणः। ते- अमी। मीळुष्मन्तः- आनन्दाः। नः- अस्मान्। मृळन्तु- आनन्दयन्तु।

ऋभुक्षाः- उरु भासमानः। वाजः- सद्गतिसम्पन्नः। दैव्यः- दिव्यः। विधाता- हिरण्यगर्भो

महत्तत्त्वाधिदेवता। पर्जन्यावाता- वृष्टिवातौ। नः- अस्मदर्थम्। इषम्- काम्यमन्नम्। पिप्यताम्-

वर्धयताम् ॥१२॥

उत स्य देवः सविता भगो नोऽपां नपादवतु दानु पप्रिः।

त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः सजोषा द्यौर्देवेभिः पृथिवी समुद्रैः ॥ ६.०५०.१३

उत- अपि। स्यः- सः। देवः- द्योतमानः। सविता- प्रेरकः सूर्यः। भगः- सौभाग्याधिदेवता। दानु

पप्रिः- दातव्यपूरकः। अपां नपात्- अब्जोभिः। नः- अस्मान्। अवतु- रक्षतु। त्वष्टा-

तनूकरणदेवता। देवेभिः- देवैः। जनिभिः- तत्पत्नीभिः। सजोषाः- समानप्रीतः सन्। द्यौः- नभः।

देवेभिः- द्योतमानैः सूर्याचन्द्रादिभिः। समुद्रैः- अण्वैः। पृथिवी। इमाश्च सर्वा देवता अस्मान्

रक्षन्तु ॥१३॥

उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी समुद्रः।

विश्वे देवा ऋतावृधो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु ॥ ६.०५०.१४

उत- अपि च । नः- अस्मान् । अहिर्बुध्न्यः- अहीनमूलः । एकपात्- असहायचरणशीलः । अजः-
रुद्रो ब्रह्मा वा । पृथिवी- भूमिः । समुद्रः- अर्णवः । विश्वे- सर्वे । देवाः । ऋतावृधः- सत्यवर्धकाः ।
हुवानाः- आहूताः । स्तुताः- कीर्तिताः । मन्त्राः- मननीया मन्त्रमया वा । कविशस्ताः-
सूक्ष्मदर्शिप्रशंसिताः । अवन्तु- रक्षन्तु ॥१४ ॥

एवा नपातो मम तस्य धीभिर्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यर्केः ।

ग्रा हुतासो वसवोऽधृष्टा विश्वे स्तुतासौ भूता यजत्राः ॥ ६.०५०.१५

एव- एवं स्तुतस्य । तस्य । मम- मे । नपातः- पुत्राः । भरद्वाजाः- आहूतहविष्काः । धीभिः ।
अर्केः- मन्त्रैः । अभ्यर्चन्ति- अभिपूजयन्ति । ग्राः- स्त्रीशक्तयः । हुतासः- आहूताः । वसवः-
शरण्याः । अधृष्टाः- अप्रधृष्टाः । यजत्राः- पूज्या दानशीलाः । विश्वे- सर्वे । स्तुतासः- स्तुताः ।
भूत- भवत ॥१५ ॥